

ఓమ్

నమో నారాయణాయః

ఆర్ష గ్రంథమాల పదునొకండవ మణిపూస.

ఉపనిషత్సుధ

(మూఁడవ యంజలి - ప్రశ్నోపనిషత్తు)

చర్ల గణపతిశాస్త్రి

ఉపనిషత్సుధా
ప్రశ్నోపనిషత్
(అథర్వవేదాంతర్గతా)
ప్రథమః ప్రశ్నః
శాంతిమంత్రః
ఓమ్.

భద్రం కర్ణేభిః శ్రుణుయామ దేవాః భద్రం పశ్యే మాఽక్షభి ర్యజత్రాః,
స్థిరై రంగై స్తుష్టువాంస స్తనూభిః వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః.

దేవతలమగుచుమేము చెవులచే శుభము విందుము గాక. యజ్ఞశీలుర మైనమేము కన్నులచే శుభమును జూతుముగాక, స్థిరమైనయంగములతో శరీరము లనెడిమంత్రములతో మిమ్ము స్తుతించుచు దేవులు ప్రసాదించిన దీర్ఘాయువును బొందుదుము గాక.

స్వస్తి న ఇంద్రో వృద్ధశ్రవాః, స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః
స్వస్తి న స్తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః, స్వస్తి నో బృహస్పతి ర్దధాతు॥

బృహస్పతి మొదలగు పెద్దలయొద్ద వినెడి యింద్రుఁడు మాకు శుభము గలుగఁ జేయుఁగాక, సర్వమును దెలిసినసూర్యుఁడు మాకు శుభ మిచ్చుఁగాక. అహింసాపాలకుఁడైన గరుత్మంతుఁడు మాకు శుభ మిచ్చుఁగాక.

ఓమ్
శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః ।

ఉ ప ని ష త్సు ధ

ప్రశ్నోపనిషత్తు

(అథర్వవేదములోనిది)

మొదటి ప్రశ్నము.

శాంతిమంత్రము, దండకము.

ఓమ్

చెవులచే భద్రముల్ విందు మాదైవభావంబులన్ బొందుచున్
గండ్లతో భద్రముల్ చూతు మాయజ్ఞశీలంబుతో, నిశ్చలం
బైన యంగంబులన్ దేహమంత్రాలతో స్తోత్రముల్ చేతు;
మెల్లప్డు, దేవుల్ ప్రసాదించు దీర్ఘాయువుల్ గల్గుతన్ మాకిలన్.

మాకున్ శుభం బిచ్చుతన్ బెద్దలన్ భక్తి నాలించు
నింద్రుండు; మాకున్ శుభం బిచ్చుతన్ సర్వవేదుండు
సూర్యుండు; మాకు న్నహింసాపథుం డౌగరు
త్మంతుఁ డిచ్చున్ శుభంబుల్; సురాచార్యుఁ
డిచ్చున్ శుభంబుల్ సదా.

ఓమ్

శాంతి శ్శాంతి శ్శాంతిః

ఓమ్

సుకేశా చ భరద్వాజః, శైబ్య శ్చ సత్యకామః
సౌర్యాయణీ చ గార్గ్యః, కౌసల్య శ్చాశ్వలాయనో, భార్గవో వైదర్భిః
కబంధీ కాత్యాయన స్తే హైతే బ్రహ్మపరాః।

భరద్వాజ కులమందుఁ బుట్టినసుకేశుఁడును, శిబికులమందు బుట్టిన సత్యకాముఁడును, సూర్యవంశమందలి గార్గ్యుండును, అశ్వ కులస్థుఁ డగు కౌసల్యుఁడును భృగువంశస్థు డగు వైదర్భియు, కాత్య వంశస్థుఁ డగు కబంధియును బ్రహ్మమందు ఆసక్తులై

బ్రహ్మనిష్ఠాః పరం బ్రహ్మఽన్వేషమాణా ఏష హ వై తత్సర్వం
వక్ష్యతీతి తేహ సమిత్పాణయో భగవంతం పిప్పలాదముపసన్నాః -

బ్రహ్మమందు శ్రద్ధ గలవారై పరబ్రహ్మమును వెదుకఁగో యీ పిప్పలాదుఁడె అది యంతయుఁ జెప్పు నని వారు దర్భలు చేత బూని భగవంతుఁడైన పిప్పలాద మహర్షి దగ్గఱకు వచ్చిరి.

తాన్ స ఋషి రువాచ భూయ ఏవ తపసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయ
సంవత్సరం సంవత్స్యథ యథాకామం ప్రశ్నాన్ పృచ్ఛత
యది విజ్ఞాస్యామః సర్వం హ వో వక్ష్యామి ఇతి॥

అపుడు వచ్చినవారితో ఆముని యిట్లనియె. "తిరిగి తపస్సుతో బ్రహ్మచర్యముతో శ్రద్ధతో ఒకయేడు ఉండుఁడు. తిరిగి వచ్చి మీయిష్టము వచ్చినట్లు ప్రశ్న లడుఁగుడు. మాకుఁ దెలిసినచో అంతయు మీకుఁ జెప్పెదము" అని.

అథ కబంధీ కాత్యాయన ఉపేత్య పప్రచ్ఛ
భగవన్ కుతో హ వా ఇమాః ప్రజాః ప్రజాయంత ఇతి.

సంవత్సర మైనపిదప కాత్యవంశస్థుఁడగు కబంధి వచ్చి యడిగెన "ఓ భగవంతుఁడా! ఈ ప్రాణు లన్ని దేనినుండి పుట్టుచున్నవి" అ

ఓమ్

మ॥ క్షితి భరద్వాజకులుఁడు సుకేశుఁడు, శిబికులుండు
సత్యకాముఁడు, సూర్యవంశజుఁడు గార్గ్యుండు, నశ్వ
లజుఁడు కౌసల్యుఁడు, భృగుకులజుఁడు వైదర్భి, కాత్య
వంశ్యుఁడు కబంధి యనువీరు బ్రహ్మపరాయణు లయి ౧

ఈ యుపనిషత్తులో సుకేశుఁడు మొద లగువారు పిప్పలాదుని నడిగినప్రశ్నలు వానికి సమాధానములు గలవు. ప్రశ్నలనుబట్టి ప్రశ్నో పనిషత్తు అని దీనికిఁ బేరు గలిగినది.

తేగీ॥ బ్రహ్మనిష్ఠులై మఱి పరబ్రహ్మ వెదుకఁ
దలఁచువారై యి ద్దెల్ల నీతండు ప్రకట
పఱచు నంచు దర్భపవిత్రపాణు లయి వె
డలిరి భగవానుఁ డౌ పిప్పలాదుకడకు ౨

తేగీ॥ వారి కాముని యనె "నింక మీరు తపము
సలుపుచున్ బ్రహ్మచారులై శ్రద్ధతోడ
వత్సరం బుండుఁడు; యథేచ్ఛఁ బ్రశ్న లడుగుఁ
డెఱుఁగుదుమ యేని మీ కెఱిఁగింతు మెల్ల॥ ౩

"మాకుఁ దెలిసినచోఁ జెప్పెదము" అని పిప్పలాదుఁడు వినయమునకై చెప్పె నని తెలియవలయును.

కం॥ ఆయేడాదిపిదపఁ గా
త్యాయనుఁడు కబంధి వచ్చి తగ నిట్లనియెన్
ఓయి మహాత్మ! యయిన మఱి
యీయీప్రజ లెందు జన్మ మందెద రనఁగన్॥ ౪

తస్మై స హోవాచ ప్రజాకామో వై ప్రజాపతిః స తపోఽతప్యత
స తపస్తప్త్వా స మిథున ముత్పాదయతే రయిం చ ప్రాణం
చే"త్యేతౌ మే బహుధా ప్రజాః కరిష్యతః" ఇతి. ౪.

ఆ పిప్పలాదుఁడు కబంధి కిట్లనియె "ప్రాణులను సృజింపఁ దలఁచిన యా ప్రజాపతి సంకల్పించెను. అతఁడు సంకల్పించి ఇవి నాకు అనేకవిధప్రాణులను సృజించునని తలఁచి అన్నము ప్రాణము అను జంటను సృజించెను.

ఆదిత్యో హ వై ప్రాణో రయి రేవ చంద్రమా రయిర్వా ఏతత్సర్వం
యన్మూర్తం చాఽమూర్తం చ, తస్మా న్మూర్తి రేవ రయిః ౫

సూర్యుఁడె ప్రాణము. చంద్రుఁడె యన్నము. స్థూలసూక్ష్మరూప మైన మూర్తా మూర్తము లన్నియు అన్నమే. అమూర్త మైన ప్రాణము చేఁ దినఁబడుటవలన మూర్తి గలదె యన్న మగు నని తెలియవలెను.

అథా ఽఽ దిత్య ఉదయన్ యత్ప్రాచీం దిశం ప్రవిశతి తేన
ప్రాచ్యాన్ ప్రాణాన్ రశ్మిషు సంనిధత్తే। య ద్దక్షిణాం యత్ప్రతీచీం
య ద ధో యదూర్ధ్వం యదంతరా దిశో యత్సర్వం ప్రకాశయతి
తేన సర్వాన్ ప్రాణాన్ రశ్మిషు సంనిధత్తే॥ ౬

మఱి సూర్యుం డెప్పుడు తూర్పుదిక్కును బ్రవేశించునో యపుడు తన దీప్తిచే, తూర్పున నున్న ప్రాణములను తన కిరణములందుఁ జేర్చును. ఎప్పుడు దక్షిణముగాను పడమరగను క్రిందుగను పైని మధ్యను మూలలను అంతట ప్రకాశించునో యపుడు సర్వప్రాణములను తన కిరణములందుఁ జేర్చును.

స ఏషవైశ్వానరో విశ్వరూపః ప్రాణోఽగ్ని
రుదయతే, తదేతదృచా అభ్యుక్తం॥ ౭

ఆ యీ ప్రాణమె సర్వప్రాణి స్వరూపుఁడైన సర్వరూపములు గల యగ్ని, అదె అన్నభక్షకుఁడై యుదయించును. ఈ సంగతి వేద మంత్రముచేతను జెప్పఁబడెను.

తే॥ గీ॥ అంతటఁ గబంధితోఁ బిప్పలాదుఁ డనియె
"ఆప్రజాపతి ప్రజఁ గోరి ధ్యాన ముండె
ఇటుల నుండి నానాప్రజ లివి సృజించు
ననుచుఁ బ్రాణ మన్న మను జంటను సృజించె. ౪

అన్ని ప్రాణులకు ముఖ్యముగ నున్నవి ప్రాణము అన్నమె గనుక ఆ రెండింటిని మొదట బరమేశ్వరుఁడు సృజించె నని భావము.

తే॥ గీ॥ అర్కుఁ డా ప్రాణ మగుఁ; జంద్రుఁ డన్న మగును.
సకల మగునమూర్తము మూర్త మన్నమగును.
అయినను నమూర్త మగుప్రాణ మన్ని తినెడి
దగుట మూర్తి గలదె యన్న మనఁగ బడును. ౫

తేజసు ద్వార సకలపోషకుఁ డగుటచే సూర్యుఁడు ప్రాణ మనఁ బడెను. అదే సర్వభక్షకుఁడైన యగ్నియును. సూర్యుని ద్వారా తేజస్సును బొంది యోషధీపతి యైనచంద్రుఁ డన్న మనఁబడెను.

తే॥ గీ॥ సూర్యుఁ డుదయించి మఱి తూర్పు చొచ్చి యచటి
ప్రాణములు కిరణములందుఁ బఱుపు; మఱియు
నలుదిశలఁ గ్రిందఁ బయి మధ్య వెలుఁగఁ జేసి
యచటి ప్రాణముల్ కిరణంబులందుఁ గూర్చు ౬

ప్రాణము సూర్యుఁడుగఁ జెప్పఁబడెను గాన ప్రాణము సర్వాత్మక మైనటు, సూర్యుండును సర్వాత్మకుఁడై యుండెనని తెలుపుట కిందు సూర్యుఁడు సర్వదిక్కులం దున్నవాఁనిఁగ జెప్పి యక్కడి ప్రాణములను సూర్యుఁడు తన కిరణములందుఁ జేర్చుకొనెనని చెప్పఁబడెను.

కం॥ అఖిలాత్మకంబు తా నయి
యఖిలాకారములఁ దనరు నాయీప్రాణం
బఖిలదిశ నగ్నియై న
మ్ముఖ మగు; నిది ఋక్కుచేతఁ బ్రోక్తం బయ్యెన్ ౭

విశ్వరూపం హరిణం జాతవేదసం పరాయణం జ్యోతి
రేకం తపంతం సహస్రరశ్మిః శతధా
వర్తమానః ప్రాణః ప్రజానా ముదయ త్యేష సూర్యః ౮

అన్ని రూపములు గలిగి, జ్ఞానము కలదై, అన్నిటి కాధారమై వెలిగెడి యొక జ్యోతిని బ్రహ్మవేత్తలు చూచిరి. ఆజ్యోతి వేయి కిరణములు కలదై అనేక ప్రాణులుగ నుండి ప్రజలకు ప్రాణమై వెలుగుచున్నది. ఇదే సూర్యుడు.

సంవత్సరో వై ప్రజాపతి స్తస్యాఽయనే దక్షిణం
చోత్తరం చ. తద్యే హ వై తదిష్టా పూర్తే కృత
మిత్యుపాసతే తే చాంద్రమస మేవ లోక మభిజయంతే॥ ౯

సంవత్సరముగూడ బ్రజాపతియే, ఆ ప్రజాపతికి దక్షిణము ఉత్తరము అనునవి రెండును మార్గములు, ఎవరు అనిత్యమైన ఇష్టమును (= యాగాదికము) పూర్తమును (నూయి మొదలగు వానిని) ఉపాసింతురో వారు చంద్రలోకమును బొందుదురు.

త ఏవ పున రావర్తంతే తస్మా దేత ఋషయః ప్రజాకామా
దక్షిణం ప్రతిపద్యంతే, ఏష హ వై రయి ర్యః పితృయాణః ౧౦

వారె తిరిగి భూమికి దిగి వచ్చెదరు. కనుక సంతానకాములై యీ ఋషులు గృహస్థులై దక్షిణాయనరూపమైన చంద్రునినె పొందుదురు. ఈయన్నమైన చంద్రుడే పితృయాణమార్గము.

అథోత్తరేణ తపసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా
విద్యయాఽఽత్మాన మన్విష్యాఽఽదిత్య మభిజయంతే ౧౧

మఱికొందఱు తపస్సుచేత బ్రహ్మచర్యముచేతను శ్రద్ధచేతను విద్యచేతను ఆత్మను గనుగొని యుత్తరాయణ మార్గముద్వారా సూర్యలోకమును బొందుదురు.

మధు॥ విశ్వరూపమై దీప్తమై విజ్ఞానవంత మగుచు
విశ్వమూలమై వెలిఁగెడి వెలుఁ గొండె బుధులు గనిరి
అదియె వేలరశ్ములు గల్గి ప్రాణిభేదమునఁ బ్రజలఁ
గలుగు ప్రాణ, మీ సూర్యుఁడుగా నుదయించుచుండె ౮

తే॥గీ॥ వత్సరమె ప్రజాపతి, రెండె వానిగతులు
అవ్వి దక్షిణాయన ముత్తరాయణములు
చలము లైన యిష్టాపూర్తముల భజింపఁ
గల రెవరు, వారె చంద్రలోకంబు గాంత్రు॥ ౯

అగ్నిహోత్రము, తపస్సు, సత్యము, వేదపాఠము, అతిథిపూజ, వైశ్వదేవము ఇవి యిష్టము అనఁబడును. నూయి, చెఱువు, గుడి, అన్నదానము తోట ఇవి పూర్తము అనఁబడును.

తే॥ గీ॥ పుణ్యము నశింప మఱి వారె పుడమి జన్మ
మృత్యువులఁ బొందెద రిఁక నీ ఋషులు పుత్త్రి
కాములై దక్షిణాయనగతినె గాంత్రు
అట్టి చంద్రాన్నమే పితృయాణ మగును. ౧౦

తే॥ గీ॥ శ్రద్ధచేఁ దపస్సున బ్రహ్మచర్యమునను
విద్యచేఁ గొంద ఱాత్మను వెదకి యింక
నుత్తరాయణ మార్గము నొగి గ్రహించి
దరియుదురు సూర్యలోకంబు దానిద్వార. ౧౧

ఏత ద్వై ప్రాణానా మాయతన మేత దమృత మభయ
మేత త్పరాయణ మేతస్మా న్న పున రావ ర్తంత
ఇత్యేష నిరోధ స్తదేష శ్లోకః ౧౦

ఈ సూర్యలోకంబు ప్రాణముల కాధారము. ఇది యమృతము ఇది భయములేనిది. ఇది ముఖ్యమార్గము దీనినుండి తిరిగిరారు గాన ఇది అజ్ఞానుల కందనిది. ఇది ఈ యర్థమును జెప్పు శ్లోకము.

పంచపాదం పితరం ద్వాదశాకృతిం, దివ ఆహుః పరే అర్ధే పురీషిణం
అథేమే అన్య ఉ పరేవిచక్షణం స ప్త చక్రే షడర ఆహు రర్పితమితి ౧౧

కాలవేత్తలు సంవత్సరరూప మైనసూర్యుని ఋతువు లనెడి యయిదుపాదములు గలవానిగను (హేమంతశిశిర ఋతువులను ఒకటిగా గ్రహించి యయిదు అనఁబడెను.) అన్నిటిని గలిగించుతండ్రిగను నెలలు అనెడిపండ్రెండు ఆకారములు గలవానిగను ద్యులోకముయొక్క పైభాగమునుండి వర్షించు వానినిగను అందురు. మఱికొందఱు సూర్యుని సర్వజ్ఞునిగను ఏడురంగులనెడి ఏడుగుఱ్ఱము లనుకాలచక్రములు గలిగి ఆయిదుఋతువు లను బండియాకులుగల చక్రమందు ఉన్నవానినిగను అందురు.

మాసో వై ప్రజాపతి స్తస్య కృష్ణపక్ష ఏవ రయిః శుక్లః ప్రాణ
స్తస్మా దేవ ఋషయః శుక్ల ఇష్టం కుర్వం తీతర ఇతరస్మిన్. ౧౨

నెలకూడఁ బ్రజాపతియె, దానికిఁ గృష్ణపక్షము అన్నము శుక్లపక్షము ప్రాణము, కనుక ఈ ఋషులు శుక్లపక్షమందె యజ్ఞమును జేయుదురు, ఇతరులు కృష్ణపక్షమందుఁ జేయుదురు.

అహో రాత్రో వై ప్రజాపతి స్తస్యాఽహ రేవ ప్రాణోరాత్రిరేవరయిః
పాణం వా ఏతే ప్రస్కందంతి యే దివా రత్యా సంయుజ్యంతే
బ్రహ్మచర్య మేవ తత్ యద్రాత్రౌ రత్యా సంయుజ్యంతే. ౧౩

రేయింబవళ్లుగూడఁ బ్రజాపతియె. ఆప్రజాపతికిఁ బవలె ప్రాణము రాత్రియె యన్నము, ఎవరుపగలు స్త్రీసంగమము చేయుదురో వారు ప్రాణము నశింపఁజేసికొందురు. ఎవరు రాత్రియందు స్త్రీసంగమము చేయుదురో వారిది బ్రహ్మచర్యమె.

తే। గీ। ప్రాణముల కాశ్రయం బిది యమృత మిద్ది
యభయ మిది పరాయణ మిది యందువలన
జననమరణంబు లొంద; రజ్ఞానుల కిది
యందనిది పద్య మిది యేత దర్థకంబు. ౧౨

మధు। ఋతు లయిదుకాళ్లు, నెలలు పంద్రెండ్రుడురూపముగ జనకుఁ
డగుచు దివి నీరిడుచు సూర్యుఁ డనువత్సరేశుఁ డెసఁగు
నందు; రావత్సరబ్రహ్మ యాఱాకు ఋతుల నలరి
సప్తకాల చక్రము లొప్పుజ్ఞానిగా నందు రొకరు. ౧౩

హేమంతశిశిరము లొకటిగా గ్రహించి ఋతువు లయిదుఅనఁబడెను. సప్తకాలచక్రములు = సూర్యరథమున కేడుగుఱ్ఱముల కాలచక్రములు, సూర్యకిరణములందలి సప్తవర్ణములు గుఱ్ఱములుగాఁ బూర్వులు కల్పించి యుండవచ్చును. కాలచక్రము వేగముగఁ బరుగెత్తునపుడు ఆ యేడు రంగులొక తెల్పురంగుగా గనిపించును. కాలము అన్నిటికి కారణము గాన బ్రహ్మత్వకల్పనము.

తే। గీ। ఇఁక నెలయె ప్రజాపతి యగుఁ గృష్ణపక్ష
మన్న మగు; శుక్లపక్షంబు ప్రాణమగును
కావున యజింత్రు శుక్లపక్షమున ఋషులు;
పరులు యజియింత్రు మఱి కృష్ణపక్షమందు ౧౪

నెలయుఁ గాలరూపమైనదె గానఁ బ్రజాపతిగాఁ జెప్పఁబడినది.

తే। గీ। పవలు రేయుఁ బ్రజాపతి; పవలె ప్రాణ;
మన్న మగును రాత్రె; పగటియందు రతిని
నెసఁగువారు ప్రాణంబు క్షీణింపఁజేతు;
రగును బ్రహ్మచర్యమె రేల రతిని జెంద. ౧౫

రేయింబగళ్లను గాలములోనివే గానఁ బ్రజాపతి యని చెప్పఁబడెను.

అన్నం వై ప్రజాపతి స్తతో హ వై తద్రేత
స్త స్మా దిమాః ప్రజాః ప్రజాయంత ఇతి॥ ౧౪

అన్నము కూడఁ బ్రజాపతియె. అన్నమువల్లనే యా రేతస్సు గలుగుచున్నది. దానివలననె ఈ ప్రజలు పుట్టుచున్నారు.

తద్యే హ వై తత్ప్రజాపతివ్రతం చరంతి తే మిథున ముత్పాదయంతే
తేషా మేవైష బ్రహ్మలోకో యేషాం తపో బ్రహ్మచర్యం
యేషు సత్యం ప్రతిష్ఠితం॥ ౧౫

కాన ఎవరు "స్త్రీ ఋతుమతియైనపుడుఁగలియుట" యను ప్రజాపతివ్రతమును చేయుదురోవారె కొడుకులను కుమార్తెలను గనుదురు. ఎవరికి తపస్సు బ్రహ్మచర్యము గలదో ఎవరియందు సత్యమున్నదో వారికే పితృలోక రూప మైన బ్రహ్మలోకము గలుగును.

తేషా మసౌ విరజో బ్రహ్మలోకో
న యేషు జిహ్మ మనృతం న మాయా చేతి ౧౬

ఎవరియందుఁ గపటము అసత్యము, మాయయు లేవో వారికిఁ బరిశుద్ధ మైనదేవయానరూప మైనసూర్యలోకము గలుగును.

ఇతి

ప్రథమః ప్రశ్నః

అథ

ద్వితీయః ప్రశ్నః

అథ హైనం భార్గవో వైదర్భిః పప్రచ్ఛ. భగవన్ కత్యేవ దేవాః ప్రజాంవిధారయంతే, కతర ఏతత్ప్రకాశయంతే కఃపునరేషాంవరిష్ఠఇతి.

పిదప భృగువంశస్థుఁడగు వైదర్భి యా పిప్పలాదుని నడిగెను. "ఓ భగవానుఁడా! ఎంతమంది దేవత (ఇంద్రియ శక్తులు) లీ శరీరమును దాల్తురు. ఎంత మంది దీనిని వెలిగింతురు. వీరిలో ఎవరుశ్రేష్ఠులు" అని.

కం॥ అన్నమును ప్రజాపతియే
యన్నంబుపలనదె గాదె యావీర్యంబు
త్పన్న మగు; దానిచేను
త్పన్నము లయిరి యీసమస్తప్రజలు ధరిత్రిన్. ౧౬

తే॥ గీ॥ ఋతుగమన మన్ ప్రజాప్రతివ్రతము పూను
నరులె పుత్రికా పుత్రులన్ గనుచు నుంద్రు
తపము బ్రహ్మచర్యంబు సత్యంబు నెవరి
కడ నిలుచు వారె బ్రహ్మలోకంబు గాంత్రు. ౧౭

స్త్రీలు ఋతుమతు లైనపిదపఁ బదునారుదినములె ఋతుకాలము. ఆ కాలమునఁ గలిసినదె సంతానము గలుగును. ఆ ఋతుగమనమె ప్రజాతంతువిచ్ఛేదము కాకుండఁ జేయునది గాన అది ప్రజాపతి వ్రత మనఁబడెను. ఇట బ్రహ్మలోక మనఁగా పితృలోకము.

కం॥ అనృతము, కపటము మాయయు
మనుజులలో నెవనియందు మసలవొ యతఁడే
యనయంబు నిర్మలం బయి
పొనరెడునీబ్రహ్మలోకమున వర్ధిల్లున్. ౧౮

ఇది
మొదటి ప్రశ్నము

ఇంక
రెండవ ప్రశ్నము.

తే॥ గీ॥ పిదప భృగుజుండు వైదర్భి పిప్పలాదు
దెసకుఁ జని యడిగె "మహాత్మ! దేవు లెంద
తీతనువుఁ దాల్తు; రెవరు భాసింపఁజేతు
రెవరువీరిలో శ్రేష్ఠులై యెసంగుచుంద్రు. ౧

మొదటి ప్రశ్నలో ప్రాణము భక్షకుఁడని ప్రజాపతియని చెప్పఁ బడెను. ఇందు ఆ భక్షకత్వాదులు ఈ శరీరమందు నిర్ధారణ చేయఁబడు చున్నవి.

తస్మై స హోవాచాఽఽ"కాశోహ వా ఏషదేవో వాయురగ్ని
రాపః పృథివీ వాఙ్మనశ్చక్షుః శ్రోత్రంచ తే ప్రకా
శ్యాభివదంతి వయమేతద్బాణ మవష్టభ్య విధారయామః"

అతనికిఁ బిప్పలాదుఁ డిట్లనెను. "ఆకాశము, గాలి, అగ్నిఁ
నీరు, నేల, వాక్కు, మనస్సు, కన్ను, చెవి యను దేవులు తమ శక్తి
జూపి యెవరికివారు "మేమే యీ శరీరమును దాల్చుచుంటిమి" అనిరి.

తాన్ వరిష్ఠః ప్రాణ ఉవాచ, మా మోహ మాపద్య థాఽహ
మే వైత త్పంచధాఽఽత్మానం ప్రవిభ జ్యైత ద్బాణ
మవష్టభ్య విధారయా మీతి తేఽ శ్రద్దధానా బభూవుః ౩

అపుడు వానితో శ్రేష్ఠ మైనప్రాణ మిట్లనెను. "మీరు మోహము
పొందకుఁడు నేనె నన్ను ఐదువిధములుగ విభజించుకొని యీశరీరమున
పట్టుకొని దాల్చుచున్నాను" అని, అవి యీ మాటలను లెక్కపెట్టి
వయ్యెను.

సోఽభిమానా దూర్ధ్వ ముత్క్రమత ఇవ తస్మి న్నుత్క్రామ
త్యథేతరే సర్వ ఏవోత్క్రామంతే తస్మింశ్చ ప్రతిష్ఠమానే
సర్వే ఏవ ప్రాతిష్ఠంతే, తద్యథా మక్షికా మధుకరరాజాన
ముత్క్రామంతం సర్వా ఏవోత్క్రామంతే తస్మింశ్చ ప్రతిష్ఠ
మానే సర్వా ఏవ ప్రాతిష్ఠంత ఏవం వాఙ్మన శ్చక్షుః
శ్రోత్రంచ తే ప్రీతాః ప్రాణం స్తున్వంతి॥ ౪

ఆప్రాణ మభిమానముచేఁ బైకి లెచిపోవుచున్నదానివలెఁ గాఁగా
అదిలేచుచుండ నన్నియు లేవఁదొడఁగినవి. అది నిలవఁగా అన్నియు
నిలవఁదొడఁగినవి. తేనెటీఁగలు తమరాణి లేచిపోఁగా లెచిపోవుచు
నిలవఁగా నిలుచుచు ఉన్నట్లు వాక్కు మనస్సు కన్ను చెవి యుండెను.
పిదప అవి సంతోషముతో ప్రాణమును ఇట్లు పొగడెను.

ఏషోఽగ్ని స్తప త్యేష సూర్య ఏష పర్జన్యో మఘవా నేష
వాయు రేష పృథివీ రయి ర్దేవః సదస చ్చామృతం చ యత్. ౫

తే। గీ। అనఁగఁ బిప్పలాదుఁడు చెప్పె "నాకసంబు
వాయు, వగ్ని, నీరును, నేల వాక్కు మనసు
కనులు చెవు లను దేవుల్ స్వకాంతిచూపి
యెవరికిని వారె "నిల్పితి మియ్యె"దనిరి. ౨

ద్యోతన స్వభావము గలవి గాన దేవులు అని వ్యుత్పత్తినిబట్టి దేవులనఁగా నింద్రియములు, ఆ యా యింద్రియాధి దేవతలనియుఁ జెప్పనగును.

తే। గీ। వాటితో నిట్లు శ్రేష్ఠమౌ ప్రాణమనియె
భ్రాంతి వీడుఁడు నను నేనె పంచగతుల
నమరి యీమేను నిల్పుదు నని వచింపఁ
బిదప నా మాట లవిలక్ష్య పెట్టవయ్యె, ౩

ప్రాణము ఒకటియె కన్నులు చెవులు ముక్కులు నాలుక చర్మము అను నింద్రియములకు శక్తి నిచ్చి యా యా పనులను జేయించుచున్నదని భావము.

మధు॥ ప్రాణ మభిమానపడి పైకి నరిగి నట్లేగ నవియు
నెల్లఁ బైకేగు, నదె నిల్చునెడ నిల్చుఁ దేనెటీఁగ
లెట్లు తమ రాణి యెగురంగ నెగురు నిల్వ నిలుచునటె
వాక్కు మనసు కన్నులు చెవుల్ వలరి ప్రాణమునుబొగడె ౪

అన్ని యింద్రియముల శక్తి ప్రాణశక్తి వలననె గలిగినది గాన ఆ ప్రాణము లేచిపోవుటకుఁ బ్రయత్నింపఁగా వాక్కు పలుకలేనిదై, మనస్సు సంకల్పింపలేనిదై కన్ను చూడలేనిదై చెవి వినలేనిదై యీ శక్తి ఆ ప్రాణమునుబట్టి కలిగినదని తలఁచి తా మన్నిటికిఁ బ్రాణమె ఆధారమని గుర్తించి తనకు మూలాధారమైన ప్రాణమును వాగాదులు పొగడఁదొడఁగెనని భావము.

గీ॥ "అగ్నియై మండు నిది, సూర్యుఁడయి వెలుంగు
మబ్బయి కురియు, నింద్రుఁడై మనుచు; గాలి

ఈప్రాణ మగ్నియై మండును. సూర్యుఁడై వెలుఁగును. మేఘ కురియును. ఇంద్రుఁడై పాలించును వాయువై వీచును. భూమి నిలుపును. ఇతఁడు దేవుఁడైన చంద్రుఁడు సత్తు అసత్తు అమృతము ఈ ప్రాణమే.

అరా ఇవ రథనాభౌ ప్రాణే సర్వం ప్రతిష్ఠితం
ఋచో యజూంషి సామాని యజ్ఞః క్షత్త్రం బ్రహ్మచ।

బండినాభియందు ఆకులువలె ప్రాణమందు ఋక్కులు యజుస్సులు సామములు యజ్ఞము క్షత్త్రిధర్మము బ్రహ్మధర్మము అన్నిం నిలిచి యున్నవి.

ప్రజాపతి శ్చరసి గర్భే త్వమేవ జాయసే, తుభ్యం ప్రాణ
ప్రజా స్త్విమా బలిం హరంతి యః ప్రాణైః ప్రతితిష్ఠసి॥

ఓ ప్రాణమా! నీ వీ ప్రజలకుఁ ప్రభువై తల్లిదండ్రుల గర మందుఁ జరించుచున్నావు. నీవే సంతానమవై పుట్టుచున్నావు. రన మొదలగువానిద్వారా ఈ ప్రజలు రూపము మొదలగు పూజాద్రవ్యము నిచ్చుచున్నారు. నీవు శరీరమున కన్ను మొదలగువానిచే నిః యున్నావు.

దేవానా మసి వహ్నితమః పితౄణాం ప్రథమా స్వధా
ఋషీణాం చరితం సత్య మథర్వాంగిరసా మసి॥

నీవు దేవతలకు హవిస్సును దీసికొనుపోవువారిలో శ్రేష్ఠుఁడ పితరుల కిచ్చెడు మొదటి స్వధ(అన్నము)నీవే. అథర్వుఁడు అంగిరసుఁ మొదలగుఋషుల యొక్కయు లేక అంగములు గల శరీరమున సారమైన ప్రాణము కన్ను మొదలగు నింద్రియముల యొక్కయు సః చరిత్రము నీవే యయి యున్నావు.

ఇంద్ర స్త్వం ప్రాణ తేజసా రుద్రోఽసి పరిరక్షితా
త్వ మంతరిక్షే చరసి సూర్య స్త్వం జ్యోతిషాం పతిః

ఓ ప్రాణమా! నీవే యింద్రుఁడవు (= పరమేశ్వరుఁడవ తేజస్సుచే రుద్రుఁడవు పాలకుఁడవు. నీవు సూర్యుఁడవై యాకాశమున జరింతువు. నీవు నక్షత్రాది జ్యోతిస్సులకు ప్రభుఁడవు.

యయి నిలుపు; భూమియై తాల్చు, నమృత కిం ఋం
డయి మదమిడు, మూర్త మమూర్త యమృత మిదియె. ౫

తే. గీ. బండినాభి నాకులు నిల్పుపగిది ఋక్కు
లాయజుస్సులు సామముల్ యాగములును
క్షత్త్రిధర్మము బ్రహ్మవిజ్ఞాన మనెడు
నివ్వియెల్లఁ బ్రాణము నాశ్రయించి యుండు. ౬

కం॥ ప్రజకుఁ బతివై చరించెద
వు జనని జనకులకు గర్భమున బీజమవౌ
చు జనింతువు, ప్రాణమ! యీ
ప్రజ బలి నీకిడు; నిలుతువు ప్రాణాపతితో. ౭

కం॥ దేవులకు హవి సిడుననలుఁ
డీ వె పితరులకుఁ దొలిస్వధయిడు పతిపీవే
నీవె ఋ షులసత్యచరిత,
మీవె యథర్వాంగిరసులఋత మాగతియున్. ౮

ఋష గతౌ = నడకయందు అను ధాతువును బట్టి ఋషు లనఁగా మునులును చక్షరాదు లైనయింద్రియములును 'ప్రాణోవా ఽథర్వా' అను శ్రుతినిబట్టి అథర్వు డనఁగాఁ బ్రాణమును. అంగికి అనగా శరీరమునకు రసములు సారమ్ములైన యిందిౖయములు, ఋషులయొక్క యింద్రియములయొక్క సత్యచరిత్ర ప్రాణ మని భావము.

కం॥ నీ వింద్రుఁడవు ప్రాణమ!
నీవే రుద్రుఁడవు శక్తి; నీవే పతివిన్
నీవె దివిఁ దిరుగు సూర్యుఁడ
వీవే జ్యోతులకు నెల్ల నీశానుఁడవున్. ౯

యదా త్వ మభివర్షస్యథేమాః ప్రాణ తే ప్రజాః
ఆనందరూపా స్తిష్ఠంతి కామా యాన్నం భవిష్య తీతి. ౧౦

నీవు మేఘుఁడవై వాన కురిసినపుడు ఈ ప్రజలు బ్రతుకుచున్నారు. అపుడువారు ఆనందరూపులై యుందురు. వారి కోరికను బట్టి యన్నము గలుగుచున్నది.

వ్రాత్య స్త్వం ప్రాణైకఋషి రత్తా విశ్వస్య సత్పతిః
వయ మాద్యస్య దాతారః పితా త్వం మాతరిశ్వనః ౧౧

ఓ ప్రాణమ! సంస్కారము లేకయె శుద్ధుఁడవై యున్నావు. ఏక ఋషి యని పేరుగల యగ్నివి, హవిర్భక్షకుఁడవు, సర్వమునకుఁ బతివి. మేము నీకు హవిస్సు నిచ్చెదము. వాయువా నీవు మాకుఁ దండ్రివి.

యా తే తనూ ర్వాచి ప్రతిష్ఠితా యా శ్రోత్రే యాచ చక్షుషి
యా చ మనసి సంతతా శివాం తాం కురు మోత్క్రమీః ౧౨

ఏ శరీరము నీది వాక్కునందు నిలిచియుండెనో ఏది చెవియందు ఏది కంటియందు ఏది మనస్సునందు వ్యాపించియున్నదో యా శరీరము శుభమైనదానినిగఁ జేయుము. విడిచిపెట్టిపోవకు.

ప్రాణ స్యేదం వశే సర్వం త్రిదివే యత్ప్రతిష్ఠితం
మాతేవ పుత్రాన్ రక్షస్వ శ్రీశ్చ ప్రజ్ఞాం చ విధేహి న ఇతి. ౧౩

ఇదియంతయుఁ బ్రాణముయొక్క వశమందున్నది. దివమందున్నదంతయును బ్రాణవశమందె యున్నది. పుత్త్రులను దల్లివలె మమ్ము నీవు రక్షింపుము. లక్ష్మిని బ్రజ్ఞను మా కిమ్ము.

ఇది

ద్వితీయః ప్రశ్నః

కం॥ జలదుఁడవై యెన్నఁడు జల
ములఁ గురియుదువొ యపుడు జనములకుఁ బ్రతుకౌ
ఇల జనులు చిదానందమ
యు లయ్యెదరు, వారి యిచ్ఛ కౌగి నన్న మగుఁ ౧౦

కం॥ ఎవి నిన్ను సంస్కరింపఁగ
ల, వేకఋషి వఖిలలోకరక్షకుఁడవు భో
క్తవు, ప్రాణమ: మాకును దం
డ్రివి గద యర్పింతు మివిగొ నీకు హవిస్సుల్ ౧౧

కం॥ ఎది వాక్కున నిలచెనొ యె
య్యది చెవులఁ గనుల మనసున వ్యాపించెనొ య
య్యది నీతనువు నిట శుభ
ప్రదముగ నొనరింపు మింక పదలక దీనిన్. ౧౨

కం॥ ఇందును నెందును ద్రిదివము
నం దఖిలము ప్రాణము వశమందె తనర్చున్
నందనులఁ దల్లివలెఁ బ్రో
వందగుదువు; మాకు శ్రీలు ప్రజ్ఞయు నిడుమీ. ౧౩

ఇది

రెండవ ప్రశ్నము

అథ
తృతీయః ప్రశ్నః

అథ హైనం కౌసల్య శ్చాశ్వలాయనః ప్రపచ్ఛ; భగవన్ కుత ఏష ప్రాణో జాయతే,కథ మాయా త్యస్మిన్ శరీర, ఆత్మానం వా ప్రవిభజ్య కథం ప్రాతిష్ఠతే కేనోత్క్రమతే కథం బాహ్య మభిదత్తే కథ మధ్యాత్మమితి. ౧

పిదప అశ్వలవంశస్థుఁడైన కౌసల్యుఁడు వచ్చి పిప్పలాదుని నడిగెను. "(1) భగవానుఁడా ! దేనినుండి యీ ప్రాణము పుట్టుచున్నది, (2) పుట్టి యే విథముగా ఈ శరీరమునందుఁ బ్రవేశించుచున్నది. (3) ఈ ప్రాణము తన్ను వేఱు వేఱుగా విభజించుకొని యెట్లు నిలిచి యున్నది. (4) ఏ వ్యాపారముచే ఈ శరీరమునుండి వెడలిపోచున్నది. (5) ఇట్లు పై నున్నభూతములను (6) లోని యాత్మను ధరించు చున్నది." అని

తస్మై స హోవా చాఽతిప్రశ్నాన్ పృచ్ఛసి
బ్రహ్మిష్ఠోఽసీ తి, తస్మా త్తేఽ హంబ్రవీమి. ౨

అపుడుకౌసల్యునికిఁ బిప్పలాదుఁడనియె. "నీవు విషమప్రశ్న ంబడుగుచున్నావు. నీవు మిక్కిలిగ బ్రహ్మమునుదెలిసినవాఁడ వని నీకు నేను జెప్పుచున్నాను.

ఆత్మన ఏష ప్రాణో జాయతే, యథైషా పురుషే ఛాయైతస్మిన్.
ఏత దాతతం మనః కృతే నాఽఽయా త్యస్మిన్ శరీరే. ౩

(1) పరమాత్మ నుండియీప్రాణము పుట్టుచున్నది. ఎట్లు లోకమందు కరచరణాదులు గలపురుషునుండి నీడ బయలు దేఱుచున్నదో యట్లే యీ పరమాత్మనుండి ప్రాణము వ్యాపించినది, (2) ఇది మనస్సంకల్పముచే శరీరములోనికి వచ్చుచున్నది.

ఇంక

మూఁడవ ప్రశ్నము.

ండు కౌసల్యుఁ డేఁక వచ్చి యతని కనె "మ
ందు ప్రాణము పుట్టు, నది యెట్లు మేను చొచ్చు
డియై యెటులుండు, నది యెట్లు మేను విడుచు
శ్శరీరము దాల్చు, నెటుల నధ్యాత్మమౌను. ౧

పిప్పలాదుఁడు ప్రాణశక్తిని గూర్చి చెప్పెను. పిదపఁ
వైదర్భి తెలిసికొన్న ప్రాణమునుగూర్చి వివరముగా
డి పుట్టుచున్నది మొదలగు ప్రశ్నలడుగుచున్నాఁడు,
సన చెప్పఁబడుచున్నది. వీనికి ప్రశ్నములో సమా
బడుచున్నవి.

యడుగఁ పిప్పలాదుం
"నీవడుగునవి విషమ మగు ప్రశ్నంబుల్
య మధిక బ్రహ్మవిదుఁడ
నేనిదె చెప్పుచుంటి నయ్యవి నీకున్. ౨

రమాత్మనుండి ప్రాణము
లును; మఱిపురుషునందుఁ బ్రతిబింబ మటుల్
రమాత్మను బ్రాణము వి
రిలి తనువుఁ జొచ్చుఁ జిత్తసంకల్పముచే. ౩

యథా సమ్రా డేవాధికృతాన్ వినియుంక్తే, ఏతాన్ గ్రామా
నేతాన్ గ్రామా నధితిష్ఠ స్వేత్యేవ మేవైష ప్రాణ ఇతరాన్ ప్రాణాన్
పృథక్ పృథ గేవ సంనిధత్తే. ४

(3) ఈ గ్రామములందు నీవుండుముఅని చక్రవర్తి యుద్యోగస్థుల కాజ్ఞ యిచ్చినట్లు ఈ ప్రాణము కన్ను మొదలైన ఇతర ప్రాణములను వానిచోటుల వేఱువేఱుగా నియోగించును.

పాయూపస్థేఽపానం, చక్షుః శ్రోత్రే ముఖనాసికాభ్యాం ప్రాణః స్వయం
ప్రాతిష్ఠతే, మధ్యే తు సమానః ఏష హ్యేతత్ హుత మన్నం సమం నయతి
తస్మా దేతాః సప్తార్చి షో భవంతి, ౫

మలమూత్ర ద్వారములందు అపానమై, కన్ను చెవి నోరు ముక్కుల దగ్గఱ స్వయముగఁ దానే ప్రాణమైయుండును. మధ్య మగునాభి ప్రదేశము సమాన మనుపేరుతో నుండును, ఇది శరీరమున హోమము చేయఁబడిన అన్నమును సమానముగనడపును. అందువల్ల మధ్యే మున్న జఠరాగ్నినుండి చెవులు౨ కన్నులు౨ ముక్కులు౨ ముఖము ౧ను ఏడు జ్వాలలు గలుగుచున్నవి.

హృది హ్యేష ఆత్మా, అత్రైత దేకశతం నాడీనాం; తాసాం శతం శత
మేకైకస్యాం, ద్వాసప్తతి ర్ద్వాసప్తతిః ప్రతిశాఖానాడీ సహస్రాణి భవం
త్యాసు వ్యాన శ్చరతి. ౬

హృదయమందు యీ యాత్మ యున్నది. ఈ హృదయమందు నూటయొకనాడు లున్నవి. వాటిలో ఒకొక్కనాడియందు నూఱునూఱేసి చిన్ననాడు లున్నవి. ప్రతినాడియందు డెబ్బది రెండువేల చిన్ననాడు లున్నవి. వీనియందు వ్యానవాయువు సంచరించును.

కం॥ ఈయూళ్ల నీవు చూడుమి
యాయూళ్లను నీవు చూడు మని భూపతి యా
యాయుద్యోగి నడపు న
ట్లే యది నేత్రాదిప్రాణబృందము నడుపున్. ౪

ఇది మూఁడవప్రశ్నకు సమాధానము.

మధు॥ మలము మూత్రంబు త్రోయుచోటుల నపాన మన నొప్పి
కన్ను చెవి ముక్కు మోములకడఁ దానే ప్రాణముండు
మధ్యనొ సమాన, మిది హుత మన్నంబు సమత నడపు
అందుఁ జెవి ముక్కు కను మోము లనెడి సప్తార్చు లమరు. ౫

ప్రాణవాయు వొకటి స్థానభేదమునుబట్టి అపానాదినామ భేదములను పొందెను. శరీరమధ్య మున్నసమానవాయువె యాహారమును సరిగా నడుపును. అక్కడి జఠరాగ్నినుండి చెవులు౨ ముక్కులు౨ కన్నులు౨ ముఖముం అను దీప్తులు వెడలుచున్నవి. జఠరాగ్నివలనఁ బక్వమైన యన్నరసబలముచే వినుట మొదలగుక్రియలు జరుగుచున్నవి గాన చెవులు మొదలగునవి జ్వాలలుగా ఆరోపింపఁబడెను.

మధు॥ హృదయగుహ నుండు జీవాత్మ యిది. యందె నూట యొకటి
నాడు లుండు; నొక్కొక్కనాడి నమరు నూతేసి, మఱియు
నాడినాడి డెబ్బదిరెండువేలనాడులు చెలంగు
వీని యన్నిటియందును వ్యాన మన్ గాలి తిరుగు, ౬

మొత్తము శరీరమునఁ జిన్నవి పెద్దవి కలిపిన డెబ్బది రెండు కోట్ల డెబ్బది రెండులక్షల పదివేల రెండువందల యొకటి నాడు లున్న వని భావము. వ్యాపించుటచే వ్యానమని పేరుగలిగెను.

అథైక యోర్ధ్వ ఉదానః పుణ్యేన పుణ్యం లోకం నయతి
పాపేన పాప ముభాభ్యా మేవ మనుష్యలోకం.

(4) మఱి సుషుమ్న యనునాడిచేఁ బైకిఁ బోయి కంఠమందలి యుదానవాయువు కేవల పుణ్యకర్మచేఁ బుణ్యలోక మయిన దేవలోకమును గేవల పాపకర్మలచేఁ బాపలోకమగు తిర్యగ్యోన్యాదులను సమప్రధానమైన పాప పుణ్యకర్మలచే మనుష్యలోకమును జీవులను బొందించును.

ఆదిత్యో హ వై బాహ్యః ప్రాణ, ఉదయత్యేష హ్యేనం చాక్షుషం
ప్రాణ మనుగృహ్ణానః, పృథివ్యాం యా దేవతా సైషా పురుష
స్యాపాన మవష్ట,భ్యాంతరా యదాకాశః స సమానో, వాయుర్వ్యానః

(5) సూర్యుఁడె వెలుపలిప్రాణము. ఇదే కన్నులయం దున్నప్రాణమును అనుగ్రహించుచు నుదయించుచుండెను. భూమియందలిదేవత (భూదేవత) పురుషునియపాన వ్యాపారమును వశపఱచుకొని యనుగ్రహము చూపుచున్నది. భూమ్యాకాశములమధ్య నున్న యాకాశమునం దున్న వాయువు సమానము ననుగ్రహించుచున్నది. బాహ్యవాయువు వ్యానవాయువు ననుగ్రహించుచున్నది.

తేజో హ వా ఉదాన స్తస్మా దుపశాంత తేజాః
పునర్భవ మింద్రియై ర్మనసి సంపద్యమానైః.

బాహ్యతేజస్సే యుదానవాయువు ననుగ్రహించును. జీవనమును నిల్పు కర్మలు ముగియఁగా ఆ వాయువుయొక్క యనుగ్రహము పోఁగా జీవుఁడు శాంతించిన తేజస్సు గలవాఁడై అనఁగాఁ జనిపోయి మనస్సునందు లీనమై పోయినయింద్రియములతోఁ గూడ మఱియొక శరీరమును బొందును.

తే। గీ। మఱి సుషుమ్నాఖ్యనాడితో శిరసుపైకిఁ
గని యుదానవాయువు పుణ్యకర్మచేతఁ
బుణ్యలోకమున్ మఱిపాపములను బాప
లోక, ముభయకర్మల మర్త్యలోక మొసఁగు   ౭

కంఠమం దున్నవాయువు ఉదాన మనఁబడును. శరీరమునుండి విధ మిందు చెప్పఁబడినది. ఇది 4వ ప్రశ్నకు సమాధానము.

తే। గీ। అర్కుఁడే బాహ్య మగుప్రాణ, మతఁడు కనుల
నెసఁగు ప్రాణశక్తి ననుగ్రహించి వెలుఁగు
ప్రజ యపానమున్ భూదేవి పట్టినిలుపు
పయిని గాలి వ్యానసమానవాయు లూను.   ౮

ఇదె ౫వ ప్రశ్నకు జవాబు. భూదేవి ప్రజల యపానవాయువును ముఁజేసి నిలుపుచున్నది. లేనిచో శరీరము బరువుగా నుండుటచేఁ పోయి యుండెడిది. అపకాశమందు ఎగిరిడిదేయని భావము. దీనినే మ్యాకర్షణశక్తి యని నవీనవిజ్ఞానులు.

తే। గీ। బాహ్య మగుతేజమె యుదానవాయువు న
నుగ్రహించుఁ; దేజోపయుండుగ నరుండు
వెలయుకతన నాతేజు శాంతిలఁగ మదిని
నణఁగు నింద్రియముల నన్యతనువు లొందు.   ౯

జీవుఁడు చనిపోవు సమయము వచ్చినపుడు వానిదేహమందలి ుదానవాయువుపైని గల బాహ్యతేజముయొక్క యనుగ్రహము వును. అనుగ్రహము పోఁగా ఆ జీవుఁడు చనిపోయి శరీరాంతరములఁ వేశించు నని భావము. ఇది 6వ ప్రశ్నకు జవాబు.

యచ్చిత్త స్తేనైష ప్రాణ మాయాతి ప్రాణ స్తేజసాయుక్తః
స హాఽఽత్మనా యథా సంకల్పితం లోకం నయతి ౧౦

మరణకాలమున జీవుఁ డెట్టిమనస్సు గలవాఁడై యుండునో యట్టి మనస్సుతోనే ఇంద్రియవ్యాపారములు క్షీణింపఁగా ముఖ్యప్రాణ వ్యాపారమును బొందును. అపు డా ప్రాణము ఉదానవాయురూప మైన తేజస్సుతోఁ గూడినదై యాత్మతోఁగూడఁ దాను సంకల్పించుకొన్న లోకమునకు జీవునిఁ బొందించును.

య ఏవం విద్వాన్ ప్రాణం వేద, న హాఽస్య ప్రజా
హీయ తేఽమృతో భవతి తదేష శ్లోకః ౧౧

ఈ విధముగా ఏవిద్వాంసుఁడు ప్రాణమునుగూర్చి తెలిసికొనునో వాని సంతానమునకు హాని గలుగదు. అతఁడు అమృతుఁడగును. ఇది యా యర్థమును జెప్పు శ్లోకము.

ఉత్పత్తి, మాయతిం, స్థానం విభుత్వం చైవపంచథా.
అధ్యాత్మం చైవప్రాణస్య విజ్ఞాయాఽమృత మశ్నుతే
విజ్ఞాయాఽమృత మశ్నుత ఇతి. ౧౨

ప్రాణముయొక్క పుట్టుకను, రాకను, సంకల్పమును బట్టి శరీరమున ఉండుటను, అయిదువిధములుగా ఉండి చక్రవర్తివలెఁ విభుత్వమును బొందుటను బాహ్యమున సూర్యుఁడుగను లోక చక్షు దులుగను నుండుటను దెలిసికొని మనుజుఁడు అమృతుఁ డగును మృతుఁడగును.

ఇతి

తృతీయః ప్రశ్నః

తే॥ గీ॥ మరణకాలమునం దెట్టిమనసుతోడఁ
ప్రాణి యుండు నామనసుతోఁ బ్రాణ మొందు.
తేజుగల ప్రాణ మాత్మతో దీప్తినొంది
గనును దాను సంకల్పించుకొనినజన్మ. ౧౦

మరణసమయమున ఇంద్రియవ్యాపారము లన్నియు ముఖ్య
ము నాశ్రయింపఁగా ఆ ప్రాణము తాను సంకల్పించుకొన్నచోటికిఁ
ననిభావము.

కం॥ ఏ విద్వాంసుఁడు ప్రాణము
నీవిధముగఁ దెలిసికొనునా యతనికులంబుల్
ఏవిధిని నశింపవు మఱి
యావిద్వాంసుఁ డమృతుఁ డగు నిది పద్య మగుఁజా, ౧౧

ఆ॥ వె॥ ఆత్మనుండి ప్రాణ మావిర్భవించుట
మెయిని జొచ్చుట యది యయిదు నగుట
బైని సూర్యుఁ డగుట లో నింద్రియము లౌట
నరసి యమృతుఁ డగును నమృతుఁ డగును.

ప్రాణతత్త్వము నీ విధముగఁ దెలిసినవాఁడు మరణభయము
నవాఁ డగును. ప్రాణతత్త్వమును దెలిసినవాఁడు మరణ మనఁగా
రాంతర ప్రాప్తియే యని తెలిసినవాఁడు గాన విచారింపఁ డని
యము.

ఇది
మూఁడవ ప్రశ్నము.

అథ
చతుర్థః ప్రశ్నః

అథ హైనం సౌర్యాయణీ గార్గ్యః ప్రప్రచ్ఛ "భగవ న్నేతస్మిన్ పురుషే కాని స్వపంతి, కాన్యస్మిన్ జాగ్రతి, కతర ఏష దేవః స్వప్నాన్ పశ్యతి కస్యైతత్ సుఖం భవతి, కస్మిన్ ను సర్వే సంప్రతిష్ఠితా భవం"తీతి. ౧

పిదప సూర్యవంశస్థుఁడైన గార్గ్యుఁడు పిప్పలాదుని నడిగెను. "భగవానుఁడా! ఈ జీవునియందు ఏవి నిద్రించుచున్నవి. వీనియం దేవి మేల్కొనుచున్నవి. ఏ దేవుఁడు స్వప్నములను జూచును. ఈ యనుభవించెడి సుఖము ఎవనికిఁ గలుగుచున్నది. జాగ్రత్స్వప్నవ్యాపారముల నుండి మరలిన యింద్రియములు ఎందు లీన మగుచున్నవి." అని

తస్మై స హోవాచ, యథా గార్గ్య మరీచయోఽర్కస్యాఽస్తం గచ్ఛతః సర్వా ఏతస్మిం స్తేజోమండల ఏకీభవంతి, తా పునఃపున రుదయతః ప్రచరం త్యేవం హ వై తత్సర్వం పరే దేవే మనస్యేకీభవతి.

గార్గునికిఁ బిప్పలాదుఁ డిట్లనెను. "ఓ గార్గ్యా! సూర్యుఁడు అస్తమించుచుండఁగా కిరణము లన్నియు ఆ సూర్యునితేజోమండలమం దెట్లు లీనమగునో ఉదయించుచుండ మరలమరల నెట్లు ఉదయించుచున్నవో యట్లే స్వప్నమందు ఇంద్రియము లన్నియు మిక్కిలి ప్రకాశించు మనస్సునందు లీన మగుచున్నవి. మెల్కువయందు ఆ మనస్సునుండి తిరుగబయలుదేఱుచున్నవి.

తేన తర్హ్యేష పురుషో న శృణోతి సపశ్యతి న జిఘ్రతి న రసయతే న స్పృశతే నాభివదతే నాఽఽదతే నానందయతే న విసృజతే నేయాయతే స్వపి తీత్యాచక్షతే.

అందుచే నపుడు ఈజీవరూపుఁడైనపురుషుఁడు వినఁడు చూడఁడు వాసన చూడఁడు రుచిచూడఁడు తాకఁడు పలుకఁడు పుచ్చుకొనఁడు సంతసింపఁడు ఏడువఁడు కదలఁడు అపుడు వానిని నిద్రించుచున్నాఁడని యంచురు.

ఇంక
నాల్గవ ప్రశ్నము

మధు॥ అంత సూర్యవంశ్యుఁడు గార్గ్యుఁ డడిగెను బిప్పలాదు,
ఓమహాత్మ! యెయ్యవి నిద్ర నొందు నీపురుషునందు
ఏవి మేల్కొనుఁ, గలల నేదేవుండు చూచు, నెవని
కీసుఖము గల్గు, నెవనిలో నివి యన్ని నిలచియుండు. ౧

ఇదివఱకటి ప్రశ్నములలో ఇంద్రియగోచర మయి యుండు బ్రహ్మమగు ప్రాణమును గురించి చెప్పఁబడినది. ఇపు డింద్రియ గోచర మగుపరబ్రహ్మ తత్త్వముగూర్చి చెప్పఁబడుచున్నది.

తే॥ గీ॥ ఆతఁడిటులనె గార్గ్యుఁడ! సూర్యుఁ డస్తమింప
రశ్ము లెట్లు తేజోమండలమున నేక
మయి తిరుగ సూర్యుఁ డుదయింప మరల వెడలు
నట్లె యివి మదిన్ నిద్రలో నేక మగును. ౨

ఇంద్రియములు మనస్సులో ఏకమగుట యనఁగా ఇంద్రియములు తమతమవ్యాపారములు మాని మనస్సున కధీనములయి యుండుటయె. అంతేకాని ఇంద్రియములు తమతమదర్శనాదిస్వభావమును విడుట కా దని దెలియునది.

తే॥ గీ॥ ఇంద్రియము లెల్ల మనసులో నేకమయిన
నరుఁడు వినఁడు చూడఁడు వాసనగొనఁడు రుచి
గనఁడు, తాకఁడు, పల్కఁడు కొనఁడు సుఖము
గనఁడు, విడఁడు తిర్గఁడు నిద్రగొనె నటంద్రు. ౩

ఇంద్రియములు తమతమవ్యాపారములు మనస్సున కధీనములగుటచే నరుఁ డేమియుఁ జేయఁడని భావము.

ప్రాణాగ్నయ ఏవైతస్మిన్ పురే జాగ్రతి, గార్హపత్యో
హ వా ఏషోఽపానో, వ్యానోఽన్వాహార్యపచనో,
యద్గార్హపత్యా త్ప్రణీయతే, ప్రణయనా దాహవనీయః ప్రాణః ౪

చెవులు మొదలైనవి నిద్రింపఁగా ఈ శరీరమను పట్టన మందు ప్రాణాదిపంచాగ్నులె మేల్కొనియుండును. ఈ యపానము గార్హపత్యాగ్నివంటిది వ్యానవాయువు దక్షిణాగ్నివంటిది. గార్హపత్యాగ్ని నుండి గ్రహింపఁబడుట వలనఁ బ్రాణము ఆహవనీయ మనఁబడును.

యదుచ్ఛ్వాసనిఃశ్వాసా వేతా వాహుతీ సమం నయతీతి సమానః
మనో హ వావ యజమాన ఇష్టఫల మే వోదానః
స ఏనం యజమాన మహ రహ ర్బ్రహ్మ గమయతి. ౪

ఉచ్ఛ్వాసనిఃశ్వాసము లనెడి యాహుతులను సమముగా నడుపుటవలన సమాన మనఁబడెను. మనస్సె యజమానుఁడు. యాగ ఫలమె యుదానవాయువు. ఆ యుదానవాయువె మనస్సనెడి యీ యజ మానుని బ్రహ్మ మనెడిస్వర్గమును ప్రతిదినముఁ బొందించును.

అత్రైష దేవః స్వప్నే మహిమాన మనుభవతి
యద్దృష్టం దృష్ట మనుపశ్యతి, శ్రుతం శ్రుత మేవార్థ మనుశృణోతి
దేశదిగంతరైశ్చ ప్రత్యనుభూతం పునః పునః ప్రత్యనుభవతి. ౫

(చెవులు మొదలగునని తమతమపనులు మానఁగాఁ బ్రాణాది వాయువులు శరీరమును రక్షించుచుండఁగా) ఈ మధ్యకాలమున ఈమనో దేవుఁడు స్వప్నమందు అనేకవిషయవైచిత్రిరూప మగుమహిమను అనుభ వించును. ఇదివరకుఁ జూచినదె తిరిగి చూచును. వినినవిషయమునె వినును. దేశాంతరముచేతను ఇతరదిక్కుచేతను అనుభవించినదానినె తిరుగ అనుభవించును.

మధు॥ అపుడు ప్రాణాగ్నులె శరీర మనుపురిన్ మేలుకొనును.
ఆయపానమె గార్హపత్యాగ్నియౌ, వ్యానమింక,
దక్షిణాగ్నియౌ; గార్హపత్యాగ్నినుండి గ్రహింపఁ
బడుట నాహవనీయమై ప్రాణంబు పిలువఁబడును. ౪

ఇందు శరీరము యజ్ఞభూమిగను ప్రాణములు యజ్ఞవహ్నులు గన రోపింపఁబడెను. వ్యానవాయువు దక్షిణరంధ్రముద్వారా హృదయ ముండి వెడలునుగనుక దక్షిణాగ్నిగాఁ బోల్చఁబడినది. గార్హపత్యా నుండి ఆహవనీయము గ్రహింపఁబడు నట్లు ప్రాణము నిద్రలో అపా మునుండి గ్రహింపఁబడును గాన రెంటికి సామ్యము.

తే॥ గీ॥ శ్వాసనిశ్వాస లాహుతుల్ సమత నడపు
న దగుట సమానము, హృదయమ యజమానుఁ
డింక యాగఫలము దాన మగును. నిదియె
బ్రహ్మఁ బొందించు యజమానుఁ బ్రతిదినంబు. ౫

యజ్ఞాగ్నియందు హోమము చేయఁబడిన ఆహుతులు యజమ నికి యజ్ఞఫలము నిచ్చుచు స్వర్గము పొందించునట్లు సమానవా వు ఉదానవాయువును గలిగించుచు బ్రహ్మను బొందించు నని భా వం.

తే॥ గీ॥ మన సనెడుదేవుఁడు కలలో మహిమ గను
మును గనినది గన్నదె కనున్, వినినదివినిన
దె విను, సన్యభూముల నన్యదిక్కులందు
అనుభవించినదే మరల ననుభవించు. ౬

ఇంద్రియములు స్వప్నసమయమునందు మనస్సునందు లీనమై స ం అదివరకుఁ దాము అనుభవించిన విషయములనే తిరిగి కలలోఁ క నట్లు వినినట్లు అనుభవించినట్లును అవిద్యచేఁ దోఁచు నని భావము.

దృష్టం చాదృష్టం చ శ్రుతం చాశ్రుతం చానుభూతం
చాననుభూతం చ సచ్చా సచ్చ సర్వం పశ్యతి సర్వః పశ్యతి. ౬

ఈ జన్మలోఁ జూచినదానిని చూడనిదానిని వినినదానిని వినని దానిని అనుభవించినదానిని అనుభవింపనిదానిని నీరు వలెఁ దోచు ఎండ మావులు మొదలగు అసత్యమైన వానిని అన్నిటిని మనోదేవు ఁడను చూతురు.

స యదా తేజసాఽభిభూతో భవతి అత్రైష దేవః స్వప్నాన్
నపశ్యత్యథ తదైతస్మిన్ శరీర ఏతత్సుఖంభవతి. ౭

ఆ మనోరూపదేవుఁడు నాడియందున్న పిత్త మను తేజస్సుచే వాసనాద్వారములను గూర్చి తిరస్కారింపఁబడినపుడు స్వప్నములను చూడఁడు. నిద్రించును. అపుడు శరీరమందు బాధలేని నిద్రాసుఖమును బొందును.

పృథివీ పృథివీమాత్రా చ, అపశ్చ అపోమాత్రా చ, తేజశ్చ
తేజోమాత్రా చ, వాయుశ్చ వాయుమాత్రా చ ఆకాశశ్చ ఆకాశమాత్రా చ,
చక్షుశ్చ ద్రష్టవ్యం చ, శ్రోత్రం చ శ్రోత్రవ్యం చ,
ఘ్రాణం చ ఘ్రాతవ్యం చ
రసశ్చ రసయితవ్యం చ, త్వక్చ స్పర్శయితవ్యం చ,
వాక్చ వక్తవ్యంచ,
హస్తౌ చాఽఽదాతవ్యం చ, ఉపస్థశ్చాఽఽనందయితవ్యం చ,
పాయుశ్చ విసరయితవ్యం చ, పాదౌ గంతవ్యం చ, మనశ్చ
మంతవ్యం చ
బుద్ధిశ్చ బోద్ధవ్యం, చాహంకార శ్చాహంకర్తవ్యం చ,
చిత్తంచ చేతయితవ్యంచ,
తేజశ్చ విద్యోతయితవ్యం చ, ప్రాణశ్చ విధారయితవ్యంచ.

కం॥ కనినది కననిది, వినినది
వినని, దనుభవించినయది వెనుక ననుభవిం
పనిది సదసత్తు, లదియిది
యన నేటికి నన్ని సర్వ మాపనసె గనున్. ౭

కననిది విననిది యనుభవింపనిది అనఁగా ఈ జన్మములోపల నని
ావము. కాన జన్మాంతరమందుఁ గనినవానిని జూచును. జన్మాంతర
మందుఁ గనుకున్నచో దానికి సంబంధించిన వాసనయే పుట్టదు. సత్తు =
రు. మొ. అసత్తు నీరుపలె దోచు ఎండమావులు. మొ.

తే॥గీ॥ వాసనాద్వారములు, నాడిఁ బరఁగుతేజ
మునఁ దిరస్కృతము లగుట మనసుదేవుఁ
డెపుడుఁ గలలఁగాంచఁడు మఱి యీశరీరి
మపుడు బాధలేని సుఖంబు ననుభవించు.

పూర్వమందనుభవించినవానిని ఇప్పుడుజ్ఞప్తికిఁ దెచ్చువాసనాద్వార
మూయఁబడుటచేఁ గలలురాక నిద్ర వచ్చుననిభావము.

సీ॥ భూమి భూమికి గుణమై మించు గంధంబు
నీరు నీటికి గుణమౌ రసంబు
ఆతేజు తేజోగుణాఢ్యమౌ రూపంబు
వాయువు తద్గుణం బైనస్పర్శ
ఆకాశ మాకాశమం దున్న శబ్దమున్
నయనంబు కన్గొనం దగినయదియు
చెవి వినుచునది నాసిక మూర్కొనఁ దగిన
యది, నాల్క రుచిచూడఁగఁ దగినదియు

భూమియు భూగుణమైన వాసన, నీరు నీటి గుణమౌరసమును తేజస్సు తేజోగుణమౌ రూపము గాలి గాలి గుణమౌ స్పర్శయు, అకాశము ఆకాశగుణమౌ శబ్దమును, కన్నును జూడందగినదియు, చెవి వినఁదగినదియు, ముక్కును వాసన చూడఁదగినదియు. నాల్కయు రుచి చూడఁదగినదియు, చర్మము స్పృశింపఁదగినదియు, వాక్కు పల్కఁదగినదియు చేతులు స్వీకరింపఁదగినదియు. మర్మేంద్రియము ఆనందింపదగినదియు, గుదము విడువఁదగినదియు, కాళ్లు నడవఁదగినదియు, మనస్సు తలఁపదగినదియు, బుద్ధి బోధింపఁదగినదియు, అహంకారము నేనుఅనునదియు, చిత్తము తెలియఁదగినదియు, తేజస్సు ప్రకాశింపఁదగినదియు, ప్రాణము ధరింపఁదగినదియు ఇవి యన్నియు మాత్మయం దుండును.

ఏష హి ద్రష్టా స్ప్రష్టా శ్రోతా ఘ్రాతా రసయితా మంతా బోద్ధా
కర్తా విజ్ఞానాత్మా పురుషః। సపర్వేఽక్షర ఆత్మని సంప్రతిష్ఠతే॥౧౦

ఇతఁడె చూచువాఁడు తాకువాఁడు వినువాఁడు వాసనచూచు వాఁడు రుచిచూచువాఁడు మననము చేయువాఁడు బోధించువాఁడు చేయు వాఁడు తెలిసికొను పురుషుఁడు. అతఁడు అక్షర మగు పరమాత్మయం దుండెను.

పరమే వాక్షరం ప్రతిపద్యతే స యో హ వై తదచ్ఛాయ
మశరీర మలోహితం శుభ్ర మక్షరం వేదయతే యస్తు సౌమ్య,
స సర్వజ్ఞః సర్వో భవతి తదేష శ్లోకః. ౧౧

ఓయి సౌమ్యా! అక్షరుఁడైనపరమాత్మను బొందువాఁడును, తమస్సు నామరూపాది శరీరములు లేని ఎఱుపులేని స్వచ్ఛమైన యక్షరాత్మను

ఁకుఁడున్, స్పృశియింపఁ దగినది, వాక్కు వ
చింపఁదగినది. చేయియుఁ గొనఁ దగి
దియు నుపస్థ మానందింపఁ దగినది
పాయువు మఱి విడువఁ దగినయది
దములు నడవఁదగ్గది. మనస్సు మననం
బొనరింపఁ దగినది బుద్ధి తెలియఁ
ఁదగినదియు నహంకార మహంకరిం
పఁదగినదియుఁ జిత్త మట్టి
తన్యమును. పేనిచర్మ తేజము రూప
ప్రాణంబును ధరియింపఁ దగినదియు

తే॥గీ॥ అనఁగ నొప్పెడి యియ్యవి యన్నిగూడ
నెపుడుఁ బరమాత్మయం దాశ్రయించి యుండు
సౌమ్య! తమకు వాసమగు వృక్షంబు పయిని
పక్షులవి యాశ్రయించియు వదల నట్లు.

ఇతఁడె దర్శించువాఁడు స్పృశించువాఁడు వినువాఁడు వాసనను జూచువాఁడు నాస్వాదించువాఁడు మనన మొనరిచెడివాఁడు బోధన మొనరించువాఁడు చేయు వాఁడు. విజ్ఞాని. పురుషుండు వీఁడక్షరాత్మ నుండు.

ములోపలి సూర్యునినీడ సూర్యునియం దున్నట్లు ఈ పరమాత్మయం దుండె నని భావము.

తే॥గీ॥ ఎవ్వఁ డక్షరుఁ బరమాత్ము నెఱుఁగు సౌమ్య
ఎవఁడు తమములేని శరీరమేని లేని
రంగులేని నిర్మల మా క్షరంబు కాని
యాత్మ గనునొ వాఁ డఖిలజ్ఞుఁ డఖిలుఁడగును.

దెలియువాఁడును సర్వమును దెలిసినవాఁడగును. సర్వ మగును. ఇది దీనిని జెప్పుశ్లోకము.

విజ్ఞానాత్మా సహ దేవై శ్చ సర్వైః ప్రాణా భూతాని
సంప్రతిష్ఠంతి యత్ర। తదక్షరం వేదయతే యస్తు
సోమ్య స సర్వజ్ఞః సర్వ మేవాఽఽవివే శేతి ౧౧

సౌమ్యా! విజ్ఞానరూపమైన యాత్మయు అగ్ని మొదలగుసర్వ దేవతలతోఁ గూడిననేత్రాది ప్రాణములును పంచభూతములును ఏయక్ష రునం దున్నవో యట్టి యక్షరునిఁ దెలియువాఁడు సర్వజ్ఞుఁడై సర్వమును బ్రవేశించును.

ఇతి
చతుర్థః ప్రశ్నః

—०ੰ०—

అథ
పంచమః ప్రశ్నః

అథ హైనం శైబ్యః సత్యకామః పప్రచ్ఛ. స యో హ వై
తద్భగవన్మనుష్యేషు ప్రాయణాంత మోంకార మభిధ్యాయీత
కతమం వావ స తేన లోకం జయతీతి॥ ౧

పిదప శిబివంశస్థుఁడైనసత్యకాముఁడు పిప్పలాదుని నిట్లడిగెను. "భగవానుఁడా! మనుష్యులలో నెవఁడు చనిపోవువఱకు ఓంకారమును ధ్యానించునో వాఁ డాయోంకారముచే ఏలోకమును గెలుచును.

తస్మై సహోవాచ ఏత ద్వై సత్యకామ పరం చాపరంచ
బ్రహ్మ యదోంకారః ఏతస్మా ద్విద్వా నేతే నైవాఽఽయతే
నైకతర మన్వేతి। ౨

మొదట అవిద్యచే సర్వజ్ఞుఁడు గాక యుండు జీవుఁడు తాను విద్య చేతసర్వజ్ఞుఁడై సర్వస్వరూపుఁ డగు నని భావము.

ఆ॥వె॥ జ్ఞానమైనయాత్మ జ్వలనాది దేవతల్
ప్రాణములును భూతపంచకమును
నెందుఁ గలవొ యట్టి యక్షరుఁ గనువాఁడు
సౌమ్య! సర్వ మెఱుఁగు సర్వమొందు. ౧౨

జ్వలనాది దేవతలు = అగ్ని మొదలగు నధిదేవతలు.
ప్రాణములు = చక్షురాది ప్రాణములు.

ఇది

నాల్గవ ప్రశ్నము

—౦౦౦—

ఇంక

అయిదవ ప్రశ్నము

తే॥గీ॥ శిబికులుఁడు సత్యకాముండు చేరి యతని
నడిగె నోమహాత్ముఁడ! జీవితాంత మవని
నరులలోన "ఓమ్" అనుచు ధ్యానంబు సేయు
నాతఁ డే లోకమును దానిచేత గెలుచు. ౧

ఈ ఐదవప్రశ్నములో అపర బ్రహ్మమును పరబ్రహ్మమును బొందించుటలో సాధన మైనయోంకారోపాసన చెప్పఁబడుచున్నది.

తే॥గీ॥ అనఁగ సత్యకామునిఁ బిప్పలాదుఁ డనియె
"ఓయి సత్యకామ! మఱి యీ ఓమనఁ బర

అపుడు ఆసత్యకామునికిఁ బిప్పలాదుఁ డనియె.
ఈ యపరబ్రహ్మ మగుప్రాణమును పరబ్రహ్మ మగు
ఓంకారమె. కాన విద్వాంసుఁ డీయాధారమైన యోంకా
పరబ్రహ్మలలో నేదోయొకదానిని బొందును.

స యద్యేకమాత్ర మభిధ్యాయీత స తేనైవ సం
జగత్యా మభిసంపద్యతే. తమృచో మనుష్యలోక
స తత్ర తపసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా సంపన
మనుభవతి.

అట్టి మనుష్యుఁడు ఓంకారములో అ ఉ మ్ అను
ముగఁ గాక ఓం అని ఒకటే రూపమున ధ్యానించినచో దా
పఁబడి వెంటనే జగతియందుఁ బుట్టును. వానిని ఋక్కు
లోకమును బొందించును. వాఁడు అక్కడ తపస్సుచేతన
మ శ్రద్ధతోడను గూడినవాఁడై గొప్పమహిమను బొంద

అథ యది ద్విమాత్రేణ మనసి సంపద్యతే సోఽన్త
యజుర్భి రున్నీయతే సోమలోకం స సోమలోకే
భూయ పునరావర్తతే.

మఱి రెండుమాత్రలుగలిగి నటుల ఓంకారమును
ించినచో ఆ మనుష్యుఁడు చనిపోయిన పిదప అంతరి
జుస్సులచే చంద్రలోకము పొందింపఁబడి యిట నైశ్వ
చి తిరిగి భూలోకమునకువచ్చును.

యః పున రేతం త్రిమాత్రే ణోమిత్యేతే నైవాక్షరేణ
మభిధ్యాయీత. స తేజసి సూర్యే సంపన్నః.

మపరం మగుబ్రహ్మమె; ప్రణవధ్యానముననె
పరమొ యపరంబొ యేదొ విద్వాంసుఁ డొందు. ౨

ప్రణవము = ఓంకారము. అపరబ్రహ్మ = ప్రాణము. పరబ్రహ్మ = పరమాత్ముఁడు.

తే॥గీ॥ మనుజుఁ డోంకారమును నేకమాత్రముగానె
ధ్యాన మొనరింప భువి నరుండై జనించు,
ఋక్కు లతనికి నరలోక మిచ్చుఁ; దపసు
చేత బ్రహ్మచర్యను శ్రద్ధఁ జెందు మహిమ.

జీవుఁడు ఓంకారములోని అ ఉ మ్ అను విభాగము దెలియకపోయి నను ఏకమాత్రగా ధ్యానించినను మనుష్యుఁడై పుట్టి బ్రహ్మచర్యాదుల వలనఁ దిరిగి సరిగాఁ దెలిసికొని యన్నిటిఁ బొందు నని భావము. "పృథివ్యకార న ఋగ్వేదః" అను శ్రుతిని బట్టి ఋక్కులే మనుష్య లోకమును బొందించునని భావము.

తే॥గీ॥ ఇల ద్విమాత్రగ ఓము జపించు నరుఁడు
అంతరిక్షము పొందియు యజుసు చేత
చంద్రలోకము గని యట సౌఖ్య మొంది
మనుజ లోకమునకు వచ్చి మరలఁ బుట్టు ౪

ద్విమాత్రగ అనుచోట రెండవమాత్రయైన ఉకారముగ అనియు అ ఉ అను రెండు మాత్రలుగ అనియు కొందఱు వ్యాఖ్యానించిరి.

మ॥ మఱి త్రిమాత్రగ నోంకారమును నక్షరమున నీశుఁ
దలఁచువాఁడు సూర్యజ్యోతిఁ గలిసి కూసమును బాము

యథా పాదోదర స్త్వచా వినిర్ముచ్యత ఏవం హ వై
స పాప్మనా వినిర్ముక్తః స సామభి రున్నీయతే
బ్రహ్మలోకం స ఏతస్మా జ్జీవఘనా త్పరాత్పరం పురిశయం
పురుష మీక్షతే త తదేతౌ శ్లోకౌ భవతః. ౫

ఎవఁడైతే దీనిని అ ఉ మ్ అను మూఁడుమాత్రల విజ్ఞానయుక్తముగ ఓమ్ అను నక్షరముచే సూర్యమండలమధ్యవర్తి యగు పరమ పురుషుని ధ్యానించునో వాఁడు తేజోరూపుఁడై సూర్యునియందుఁగలియును. పిదప పాము కుబుసముచే విడువఁబడినట్లు పాపముచే ముక్తుఁడై సామములచేఁ బైకి బ్రహ్మలోకమునకుఁ దీసికొని వెళ్ళఁబడును. అతఁడు ఈ జీవుని కంటెఁబరుఁడై శరీరమందు నివసించు పరమపురుషునిఁ జూచును. ఈ రెండును ఈ యర్థమును జెప్పుశ్లోకములు.

తిస్రో మాత్రా మృత్యుమయ్యః ప్రయుక్తా, అన్యోన్య సక్తాః
అనవిప్రయుక్తాః, క్రియాసు బాహ్యాభ్యంతరమధ్యమాసు.
సమ్య క్ప్రయుక్తాసు నకంపతే జ్ఞః. ౬

బ్రహ్మదృష్టి లేకుండ అ ఉ మ్ అను మూఁడు మాత్రలు వలికినచో నవి మృత్యువును గూర్చును. అట్లుగాక చక్కఁగా ధ్యానమునఁ బ్రయోగింపఁబడిన జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలందు అ ఉ మ్ అను మాత్రలను ఒక దానితోనొకటి గలిపి ఏక బ్రహ్మ విషయమంచె ప్రయోగింపఁబడినచో విద్వాంసుఁడు చలనము బొందఁడు.

ఋగ్భి రేతం యజుర్భి రంతరిక్షం సామభిర్యత్త త్కవయో
వేదయంతే తమోంకారేణైవాఽఽయతనే నాఽన్వేతి విద్వా
న్యత్తచ్ఛాంత మజర మమృత మభయం పరం చేతి।। ౭

వలెను బాపంబు విడుచు; సామలచేత బ్రహ్మలోక
మొందిఁ జీవికందని - మేన నుండు పూరుషునిఁగనును.

అ ఉ మ్ అనుమాత్రలను విజ్ఞానయుక్తముగా ఓంకారముచే ధ్యానించువాఁడు సూర్యునిఁ బొంది పాము కూసమును విడిచి క్రొత్త శరీరములోఁ బ్రవేశించువట్లు పాపముచే విడువఁ బడినవాఁడై పరిశుద్ధుఁడై సత్యస్వరూపమగు బ్రహ్మలోకమును బొందును. అపుడు సర్వజీవులకు ఆత్మ స్వరూపుఁడైన హిరణ్యగర్భుఁడు తనకంటెఁ బరుఁడై సర్వశరీరములందుఁ బ్రవేశించి యేకమై యున్న పరమపురుని దర్శించి ముక్తుఁ డగు నని భావము.

తే॥ గీ॥ ఇఁకఁ ద్రిమాత్రల్ విడిగఁ బల్కు మృత్యు వాసఁగు
అవియొకటిగఁ గూడి ప్రయుక్తమైన యెడల
జాగ్రత, సుషుప్తి, స్వప్నదశలను యోగి
నరిగఁ జేయుధ్యానమునఁ జంచలతఁగనఁడు॥ ౬

జాగ్రత్పురుషుఁడు వైశ్వానరరూపుఁడైన విశ్వుఁడు. వాని స్థానము స్థూలశరీరము జాగ్రత్తయు. స్వప్నపురుషుఁడు హిరణ్యగర్భరూపుఁడైన తైజసుఁడు వాని స్థానము లింగశరీరము స్వప్నమును. సుషుప్తిపురుషుఁడు ఈశ్వరరూపుడైన ప్రాజ్ఞుఁడు. వాని స్థానము అవ్యాకృతము. సుషుప్తియును. వీనిలో అకారాదిరూపముగ ధ్యానించినచో జీవుఁడు చలింపఁ డని భావము.

తే॥ గీ॥ ఋక్కు లిహమున్, యజసు లంత రిక్షగతిని
సామలు కవులెఱుఁగు బ్రహ్మ జగముఁ గూర్చు
జ్ఞాని యోగముచే నివి యెల్లఁగాంచి, మఱియు
శాంత మజరామృతాభయ స్థాన మొందు॥ ౭

మనుష్యుఁడు ఋక్కులచేత ఈ లోకమును యజుస్సులచేత అంతరిక్షమును సామలచేతఁ గవులకుఁ దెలిసిన బ్రహ్మలోకమును బొందును. విద్వాంసుఁడు ఓంకారసాధనముచేత ఆ మూఁడు విధములైన లోకములను బొందును. మఱియు ఆ యోంకారముచేతనే శాంతమును జరామరణ రహితమును భయరహితమును నగు నిరతిశయబ్రహ్మమును గూడఁ బొందును.

ఇతి

పంచమః ప్రశ్నః

—०००—

అథ

షష్ఠః ప్రశ్నః

అథ హైనం సుకేశా భారద్వాజః పప్రచ్ఛ, భగవన్ హిరణ్య
నాభః కౌసల్యో రాజపుత్రో మా ముపేత్యైతం ప్రశ్న మపృచ్ఛత
షోడశకలం భారద్వాజ పురుషం వేత్థ। ౧

పిగప భరద్వాజవంశ్యుఁ డగు కేసుశుఁడు వచ్చి పిప్పలాదు నడిగెను. భగవానుఁడా! కోసలరాజపుత్రుఁ డగు హిరణ్యనాభుఁడు నా దగ్గఱకు వచ్చి "భరద్వాజ! నీవు షోడశకళలు గల పురుషుని నెఱుఁగుదువా చెప్పుము" అని యడిగెను.

త మహం కుమార మబ్రువం నాహ మిమం వేద, యద్యహ
మిమ మవేదిషం కథం తే నాఽవక్ష్య మితి, స మూలో వా

అజరము = ముసలితనములేనిది. అమృతము = మరణము లేనిది. అభయము = సర్వ భయశూన్యము. జ్ఞాని ఆ యోంకారముచేనే సర్వలోకములను జరామరణాది రహితమైన శాంతపదవిని గాంచి తృప్తుఁడగునని భావము.

ఇది

ఐదవ ప్రశ్నము.

—౦౦౦—

ఇంక

ఆఱవ ప్రశ్నము.

పద్యము॥ క్షితి భరద్వాజకులుఁడు సుకేశుఁ డిట్లడిగెఁ బిప్ప
లాదుని: మహాత్మ! కోసలరాజపుత్రుఁడు హిరణ్య
నాభుఁడేతెంచి ప్రశ్నించె నను "భరద్వాజపుత్ర!
షోడశకళలు గల పురుషుని నెఱుఁగుదువు చెపుమ॥ ౧

షోడశకళలు = ప్రాణములు మొదలగు పదునాఱు కళలు. ఈ కళలు తరువాతి పద్యములోఁ జెప్పఁబడును.

(చూ. ఈ ప్రశ్న ౬ పద్య.)

పద్యము॥ అంత రాజపుత్రునితోడ నంటి "నా పురుషు నెఱుఁగ"
నెఱుఁగుదున యేని యేలవచింపను, ననృత మాడు

ఏష పరిశుష్యతి యోఽనృత మభివదతి తస్మా న్నార్హా
మ్యనృతంవక్తుం, స తూష్ణీం రథమారుహ్య ప్రవవ్రాజ।
తం త్వా పృచ్ఛామి క్వాసౌ పురుష ఇతి। ౧

అపు డారాజకుమారునితో నిట్లంటిని, "దీనిని నే నెఱుఁగను నాకుఁదెలిసినచో నీకెందుకుఁ జెప్పకుందును. అనృత మాడువాఁడు సమూలము నశించును. కనుక నేను అనృతమాడువాఁడనుగాను" అని. అంతట ఆ రాజు ఊరకుండి తనరథ మెక్కి వెడలిపోయెను. ఆ ప్రశ్నను నిన్ను నడుగుచున్నాను. "ఈ పురుషుఁడెక్కడున్నాఁడో చెప్పుము."

తస్మై స హోవాచ, ఇహై వాంతశ్శరీరే సౌమ్య స పురుషో
యస్మి న్నేతాః షోడశకలాః ప్రభవం తీతి॥ ౨

ఆసుకేశునికిఁ బిప్పలాదుఁ డిట్లనియె. ఓ సౌమ్యుఁడా! ఏ హృదయమందు ఈ ముందు చెప్పఁబోవు పదునాఱుకళలు పుట్టుచున్నవో యట్టి యీ హృదయపద్మాకాశమందె ఆ పురుషుఁడు తెలియఁదగినవాఁడై యున్నాఁడు.

స ఈక్షాంచ క్రే, కస్మి న్నహ ముత్క్రాంతే ఉత్క్రాంతో
భవిష్యామి కస్మి న్వా ప్రతిష్ఠితే ప్రతిష్ఠాస్యా మీతి॥ ౩

ఏది శరీరమునుండి వెడలిపోఁగా నేను శరీరమునుండి వెడలిపోవుదును. ఏది యుండఁగా నేను నిలచియుందు నని యాపరమాత్మ యాలోచించెను.

స ప్రాణ మసృజత ప్రాణా చ్ఛ్రద్ధాం ఖం వాయుర్జ్యోతి రాపః
పృథివీంద్రియం మనోఽన్న మన్నా ద్వీర్యం తపో మంత్రాః
కర్మ లోకా లోకేషు నామ చ ॥ ౪

ండు సమూలము నశించు, నన్నత మాడ, ననరథము
యూరకచనెఁ "జెప్పు మీ పురుషుఁ డెటఁగలఁడో"। ౨

ంస్తకార్యకారణ రూపమైన యీ జగత్తంతయు జీవాత్మ
షుప్తి కాలమందుఁ బరమాత్మయందు లీనమై యున్న
నది. దీనిని బట్టియె ప్రళయకాలమంధును సమస్తజగత్తు
యందెయుండి ఆపరమాత్మనుండి పుట్టుచున్నదని సిద్ధించు
ణము లేకుండఁగాన్యము సిద్ధింపదుగదా. ఇంక ఇపుడా పర
్డ దెలిసికొనవలెనో చెప్పవలసియున్నది కాన అందుకై
రారంభింపఁబడుచున్నది.

ననెఁ బిప్పలాదుఁడు
నాఱుకళలు గలిగిన పరమపురుషుఁ డీ
యాంతరాళమందునె
వాసంబుచేయు సౌమ్యా! కనుమీ॥

రుషుఁడు = హృదయపురమందు శయనించువాఁడు.

సం దుండి యెది లే
కేవిన వాఁడ నౌదు స్థిరముగ నెది సి
నిల్చిన వాఁడ నగుదు
మాపరమపురుషుందె యాలోచించెన్॥ ౪

నతఁడు ప్రాణము గూర్చెఁ బ్రాణాన శ్రద్ధ. శ్రద్ధ
ము. గాలి. జ్యోతి, నీ. రవని. నింద్రియములు మనసు
. మన్నంబునుండి వీర్యమును. దపస్సు. మంత్ర
ములు. లోకములును లోకముల నామములు గూర్చె॥ ౫

అతడు ఇట్లు ఆలోచించి ప్రాణమును సృజించెను. ప్రాణమునుండి శ్రద్ధను సృజించెను. ఆ శ్రద్ధనుండి ఆకాశము, గాలి. జ్యోతిస్సు, నీరు, భూమి, ఇంద్రియములు మనస్సు అన్నము గలిగెను. ఆ యన్నమునుండి వీర్యము తపస్సు మంత్రములు కర్మ లోకములు గలిగెను. లోకములందు పేర్లును గలిగెను.

స యథేమా నద్యః స్యందమానా సముద్రాయణాః సముద్రం ప్రాప్యాస్తం గచ్ఛంతి భిద్యేతే తాసాం నామరూపే సముద్ర ఇత్యేవ ప్రోచ్యతే ఏవమేవాస్య పరిద్రష్టు రిమాః షోడశకళాః పురుషాయణాః పురుషం ప్రాప్యాస్తం గచ్ఛంతి భిద్యేతే తాసాం నామరూపే పురుష ఇత్యేవం ప్రోచ్యతే స ఏషోఽకలోఽమృతో భవతి తదేష శ్లోకః। ౫

అదెట్లనగా ఈ నదులు ప్రవహించుచు సముద్రమువైపు పోయి సముద్రమును బొంది యణఁగిపోవుచున్నవి. అవిసముద్రమనియె చెప్పఁబడును. ఇట్లే యీ ద్రష్టయైన జీవుని ఆ పదునాఱుకళలును పురుషునివైపు పోవుచుఁ బురుషుని జేరి యస్తమించుచున్నవి. వాని నామరూపములు పోవుచున్నవి.వాఁడుపురుషుఁ డనియె చెప్పఁబడును. ఈపురుషుఁడు కళలు లేనివాఁడు మరణము లేనివాఁడు నగుచున్నాఁడు. ఇది యీ యర్థము జెప్పుశ్లోకము.

అరా ఇవ రథనాభౌ కలా యస్మిన్ ప్రతిష్ఠితాః
తం వేద్యం పురుషం వేద యథా మావో మృత్యుః పరివ్యథా ఇతి ౬

బండి నాభియందు ఆకులవలె ఎవనియందు ఈ పదునాఱుకళలు న్నవో యట్టి తెలియఁదగిన పురుషునిఁ దెలిసికొనవలెను. మిమ్ము మృత్యువు బాధింపక పోవుఁగాక.

తాన్ హోవా చైతావ దేహ మే తత్ పరం బ్రహ్మ వేద
నాతః పర మ స్తీతి॥ ౮

అట్లని మరల "ఇంతే నేను బ్రహ్మనుగూర్చి తెలిసికొన్నది. ఇంత కంటె గొప్పది తెలియదగినది లేదు" అని వారినిగూర్చి పిప్పలాదుఁ డనెను.

శరీరమునుండి ప్రాణములెచినచో జీవుఁడు లేచును నిల్చిన నిల్చును. అని యాలోచించి ప్రాణమును సృజించి దానినుండి శ్రద్ధమొద లగువానిని పరమాత్మ సృజించె నని భావము. ప్రాణముమొదలు నామము వఱకు గల పదునాఱింటిని గళలందురు.

సీ॥ నదులెల్లఁ బాఱుచున్ సంద్రమువై పేగి
యాసంద్రమును జేరి యందె యణఁగు
అంతట నవ్వాని యాకారములు పేర్లు
నశియించి సంద్ర మనంగఁ బడును
అటులె యీద్రష్టయే ప్రాణిషోడశకళ
లా పురుషుని జేరి యందె యణఁగు
అంతట నవ్వాని యాకారములు పేర్లు
నశియించి పురుషుఁ డనంగఁ బడును

తే॥ గీ॥ మఱి యవిద్యాదికామకర్మల జనించు
సకల ప్రాణాదికళలును సక్రమముగ
విద్యచే నాశ మొందఁగ విమలరీతి
వీఁడు నిష్కలుఁ డమృతుఁడై వెలయుచుండు॥

తే॥ గీ॥ బండినాభి నాకులు వఱలు నట్లు
ఎవనిలోన నీకళ లెల్ల నెపుడు నుండు
నట్టి తెలియఁ దగు పురుషు నరయవలెను
మిమ్ము బాధింపకుండుత మృత్యు వెపుడు॥

తే తమర్చయంత స్త్వం హి నః పితా యోఽస్మాక మవిద్యాయాః
పరం పారం తారయ సీతి నమః పరమ ఋషిభ్యో
నమః పరమ ఋషిభ్యః ౯

పిదప ఆ శిష్యులు ఆ పిప్పలాదునిఁ బూజించి యిట్లనిరి. "నీవేమాకుఁ దండ్రివి నీవే మమ్ము అవిద్యనుండి యవతలి యొడ్డుకు దాటించితివి పరమ ఋషులకు నమస్కారము పరమఋషులకు నమస్కారము.

శాంతిమంత్రః

ఓమ్. భద్రం కర్ణేభిః శ్రుణుయామ దేవాః భద్రం పశ్యే
మాక్షభి ర్యజత్రాః, స్థిరై రంగై స్తుష్టువాంస
స్తనూభిః వ్యశేమ దేవ హితం యదాయుః,

దేవతలమగుచు మేము చెవులచే శుభము విందుము గాక. యజ్ఞశీలుర మైనమేము కన్నులచే శుభమును జూతుముగాక, స్థిరమైనయంగములతో శరీరము లనెడిమంత్రములతో మిమ్ము స్తుతించుచు దేవులు ప్రసాదించిన దీర్ఘాయువును బొందుదుము గాక.

స్వస్తి న ఇంద్రో వృద్ధశ్రవాః
స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః
స్వస్తి నః తార్క్ష్యో అరిష్టనేమిః
స్వస్తి నో బృహస్పతి ర్దధాతు॥

బృహస్పతి మొదలగు పెద్దలయొద్ద వినెడి యింద్రుఁడు మాకు శుభము గలుగఁ జేయుఁగాక, సర్వమును దెలిసినసూర్యుఁడు మాకు శుభ మిచ్చుఁగాక. అహింసాపాలకుఁడైన గరుత్మంతుఁడు మాకు శుభ మిచ్చుఁగాక.

ఓమ్
శాంతిః శ్శాంతిః శ్శాంతిః.
ఇతి అధర్వ వేదాంతర్గతాయాం
ప్రశ్నోపనిషది షష్ఠః ప్రశ్నః
ప్రశ్నోపనిషత్
సమాప్తా

ప్రశ్నోపనిషత్తు

కం॥ అని చెప్పి పిప్పలాదుం
డనె వారలతోడ నింతియ పరబ్రహ్మం
బును గూర్చి నే నెఱింగినది
యనుకొందు నిఁకఁ దెలియఁదగు నది లేదనియున్॥ ౭

(దీనికి మూలము ౪౭ పుట మొదట చూడఁదగెను.)

తే. గీ. అంతఁ బిప్పలాదు భజించి యనిరి వారు
తండ్రి వీవు మాకు: నవిద్యనుండి కరుణ
మముఁ దరింపఁ జేసితివి; బ్రహ్మర్షులకును
వందనము. బ్రహ్మఋషులకు వందనంబు॥ ౮

శాంతిమంత్రము. దండకము

చెవులచే భద్రముల్ విందు మాదైవభావంబులన్ బొందుచున్
గండ్లతో భద్రముల్ చూతు మాయజ్ఞశీలంబుతో విశ్వ
లంబైనయంగంబులన్ దేహమంత్రాలతో స్తోత్రముల్ చేతు మెల్లప్డు
దేవుల్ ప్రసాదించు దీర్ఘాయువుల్ గల్గుతన్ మాకిలన్॥
మాకున్ శుభం బిచ్చుతన్ బెద్దలన్ భక్తి నాలించు నింద్రుండు
మాకున్ శుభం బిచ్చుతన్ సర్వవేదుండు సూర్యుండు
మాకు న్నహింసా పథుం డౌ గరుత్మంతుఁ డిచ్చున్
శుభంబుల్ సురాచార్యుఁ డిచ్చున్ శుభంబుల్ సదా॥

ఓమ్

ఇది శ్రీచర్లనారాయణశాస్త్రి జనక గురువర కరుణాలబ్ధ
విద్యుఁడును వెంకమాంబాపుత్రుఁడు నగు గణపతి
శాస్త్రిచేఁ దెనిఁగింపఁబడిన యుపనిషత్సుధ
యందు ఆఱవ ప్రశ్నము.

ప్రశ్నోపనిషత్తు.
సమాప్తము.